

ישוב הפליאה איך לא ידע יעקב שיוסף חי במצרים

נשמת ישראל שנסתלקה מיעקב במכירת יוסף באה ליוסף כדי לסייע לו להתגבר על היצר של שישים ריבוא ישראל

למצרים נסתבב מן השמים, כמבואר במדרש תנחומא (פרשתנו אות ד) על הכתוב (בראשית לט-א):

"ויוסף הורד מצרימה, זה שאמר הכתוב (תהלים סו-ה) לכו חזו מפעלות אלקים נורא עלילה על בני אדם... היה הקב"ה מבקש לקיים גזירת ידוע תדע, והביא עלילה לכל דברים אלו, כדי שיאהב יעקב את יוסף וישנאוהו אחיו, וימכרו אותו לישמעאלים ויורידוהו למצרים, וישמע יעקב שיוסף חי במצרים, וירד עם השבטים וישתעבדו שם, הוי ויוסף הורד מצרימה, אל תקרי הורד אלא הוריד את אביו והשבטים למצרים".

והנה כאשר נתבונן נראה כי לא רק מכירתו של יוסף למצרים היתה מן השמים בבחינת "נורא עלילה על בני אדם", אלא גם הניסיון הקשה שהיה לו במצרים נסתבב מן השמים, כדי לסלול בקדושתו את הדרך לכל ישראל, כמבואר במדרש (ויק"ר לב-ה): "יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה ונגדרו ישראל בזכותו. אמר רבי חייא בר אבא, כדאי היה גדור ערוה בעצמו שנגאלו ישראל על ידו".

ונראה ברור כי מדרש זה הוא המקור למה שהביא ב"אמרי פנחס השלם" (פרשת וישב אות ט) מכתב יד הרה"ק רבי יעקב מבאסיווקא ז"ל חתן הרה"ק רבי רפאל ז"ל, מה ששמע מפה קדשו של הרה"ק רבי פנחס מקוריץ ז"ע:

"כשהייתי אצלו פעם ראשון על פסח, שמעתו ממנו טעם על מכירת יוסף למצרים, כי אם לא היה יוסף במצרים קודם, לא היו יכולים ישראל אחר כך לצאת מארץ מצרים, כי מצרים היא קליפה גדולה כידוע מהאריז"ל, על כן סיבב השי"ת שיהיה יוסף במצרים קודם לשבר את הקליפה. ודוקא יוסף, כי מצרים נקראת ערות הארץ, כמו שנאמר (בראשית מג-ט) לראות את ערות הארץ באתם.

ויוסף הוא ההיפך [כי הוא] בחינת צדיק יסוד, על כן היה יכול לשבור אותה הקליפה, והוכרח

יוסף הצדיק מחייב את הרשעים הטרודים ביצרם

רחש לבי דבר טוב ליישב חידה סתומה זו, על פי מה שנקדים ליישב פליאה עצומה על מה שהפליגו חכמינו ז"ל בגמרא (יומא לה): בקדושתו הגדולה של יוסף הצדיק, עד כדי כך שהכתירו אותו בתואר הנפלא: "יוסף מחייב את הרשעים" ומפרש בגמרא הכוונה בזה:

"רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי הייתי, אומרים לו כלום נאה היית מיוסף. אמרו עליו על יוסף הצדיק, בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים, בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית

אמרה לו השמע לי, אמר לה לאו, אמרה לו הריני חובשתך בבית האסורין, אמר לה ה' מתיר אסורים, הריני כופפת קומתך, ה' זוקף כפופים, הריני מסמא את עיניך, ה' פוקח עורים, נתנה לו אלף ככרי כסף לשמוע אליה לשכב אצלה להיות עמה, ולא רצה לשמוע אליה לשכב אצלה בעולם הזה, להיות עמה לעולם הבא".

אמנם לפי מה שלמדנו בגמרא כי יוסף הצדיק לא היה מסוגל להתגבר בכוחות עצמו על יצרו הרע, עד שנתגלה לו דיוקנו של אביו בחלון לסייע לו, יש לתמוה הפלא ופלא איך אפשר לומר על זה "יוסף מחייב את הרשעים", הלא הרשעים יבואו בטענה חזקה כי להם לא נתגלה דיוקנו של יעקב להצילים מן החטא כמו שנתגלה ליוסף.

מכירת יוסף בבחינת "נורא עלילה" כדי שישלול בקדושתו את הדרך לישראל במצרים

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה, על פי מה שגילו לנו חכמינו ז"ל יסוד גדול בענין מכירת יוסף, הפותח לנו שערי אורה להבין כמה ענינים סתומים וחתומים, שכל הענין של מכירת יוסף

בפרשתנו פרשת וישב דבר בעתו מה טוב להתבונן בניסיון הגדול והנורא שהיה ליוסף הצדיק במצרים, עד כדי כך שהיה צריך סיוע כדי להתגבר על יצרו, בדמות דיוקנו של אביו שנראתה לו בחלון, כמו שהביא רש"י (בראשית לט-יא) ומקור הדברים בגמרא (סוטה לה):

"באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון, אמר לו, יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם... מיד (בראשית מט-כד) ותשב באיתן קשתו... מידי אביר יעקב, מי גרם לו שיחקק על אבני אפוד, אלא אביר יעקב, משם רועה אבן ישראל, משם זכה ונעשה רועה, שנאמר (תהלים פ-ב) רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף".

וצריך ביאור ליישב החידה הסתומה, מה פשר דמות דיוקנו של אביו שנראתה ליוסף בחלון לסייע לו להתגבר על יצרו, שהרי בוודאי לא יעלה על הדעת לומר ח"ו שהיה זה רק פרי דמיונו של יוסף, שהרי מבואר בגמרא כי דיוקנו של אביו גילה לו בנבואה שעתידים שמות השבטים להיכתב על אבני האפוד ושמו ביניהם, והפסוק עצמו מעיד: "מידי אביר יעקב, מי גרם לו שיחקק על אבני אפוד, אלא אביר יעקב".

ואם נאמר שהכוונה בזה כפשוטו שנשמת יעקב אבינו נראתה ליוסף, כדרכם של הצדיקים הגדולים שהיו יכולים להתפשט מנשמתם בבחינת התפשטות הגשמיות וללכת למקומות מרוחקים, הרי שיעקב כבר ראה את יוסף במצרים בשעה שנשמתו באה לסייע לו להתגבר על יצרו, ואם כן איך זה מתיישב עם מה שמפורש שיעקב לא ידע כי יוסף חי עד שהודיעו לו השבטים על כך, כמו שכתוב (בראשית מה-כז): "ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם, וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דיבר אליהם וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם".

ישוב הפליאה: מאחר שדיוקנו של יעקב נראה ליוסף במצרים איך אפשר שיעקב לא ידע שיוסף נמצא במצרים

אור החיים: מחמת הצער של מכירת יוסף נסתלקה מיעקב נשמת ישראל ונשארה אצלו רק נשמת יעקב

אלשיך הקדוש: "ויקרבו ימי ישראל למות", רק נשמת ישראל נסתלקה, אבל על נשמת יעקב אמרו "יעקב אבינו לא מת"

הקב"ה שלח ליוסף את נשמת ישראל שזכה בה יעקב אחרי שניצח את הס"מ כדי לסייע ליוסף שגם הוא יתגבר על יצרו

מחייב את הרשעים כי יבואו אליהם בטענה, הלא יוסף כבר הקדים לסלול לפניכם את הדרך בקדושתו כשהכניע גם את הכוחות של היצר הרע שלכם.

נשמת ישראל שנסתלקה במכירת יוסף נראתה ליוסף בחלון כדי לחזקו

בדרך זו במסילה נעלה ליישב הפליאה הגדולה, כי מאחר שהקב"ה שלח את נשמת יעקב אבינו אל יוסף לסייע לו להתחזק על יצרו הרע, איך יתכן שיעקב אבינו לא ידע כל השנים שיוסף הצדיק חי במצרים. נקדים הקדמה יקרה מאירת עינים ממשנתו הטהורה של ה"אור החיים" הקדוש פרשת ויחי (בראשית מז-כח ד"ה ויחי יעקב), כי יעקב אבינו היו לו שתי נשמות, תחילה נולד עם נשמת יעקב ועל שם כך נקרא "יעקב", וכאשר נתעלה יותר זכה לנשמה גדולה יותר בבחינת נשמה יתירה, מהקדושה העליונה שהיא נשמת ישראל ועל שם כך נקרא "ישראל".

והנה הנשמה של ישראל בהיותה משורש עליון ונשגב שיש שם רק שמחה, אינה יכולה לסבול את הדאגה והעצבות, והביא ראהי לכך ממה שנצטוונו להתענג בשבת, כמו שכתוב (ישעיה נח-ט): "וקראת לשבת עונג", והטעם לכך הוא כי הנשמה היתרה שיורדת מעולם עליון אינה סובלת יגון ואנחה, ובלשון קדשו: "והיה לאות בין ענין יום שבת למנוחה אשר צוה ה' את בני ישראל, והוא לטעם נשמה יתירה, ולצד שממקום עליון באה יצו ה' להרחיק היגון והכעס ולקרוא לשבת עונג".

לפי זה מבאר ה"אור החיים" הקדוש, כי בכל פעם שהיה יעקב שרוי בדאגה ובעצבות, נסתלקה ממנו נשמת ישראל ונשארה רק עם נשמת יעקב, ולכן מאז שנמכר יוסף בן הזקונים

ולפי המבואר הרי ממש כך היה אצל יוסף הצדיק, שנלחם בכל כוחו כדי לעמוד בקדושתו, ומצד עצמו היה יכול להתגבר על היצר הפרטי שלו, ומטעם זה זכה להיות מרכבה למדת יסוד צדיק. אולם מאחר שנשלח מן השמים למצרים כדי לסלול בקדושתו את הדרך לכל ישראל, וכתוצאה מכך נלחמו בו כוחות היצר של כל ישראל, לכן לא היה יכול להתגבר עליהם בלי סיוע מיוחד מן השמים, עד ששלח אליו הקב"ה את נשמת יעקב אבינו שכללה את כל נשמות ישראל, כדי לסייע לו בקדושתו להתגבר על כוחות היצר של כל ישראל.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין מה עמקו דברי חכמינו ז"ל שאמרו: "יוסף מחייב את הרשעים", כי הן אמת שיוסף הצדיק התגבר על יצרו, בזכות דמות דיוקנו של אביו שנראתה לו בחלון, אולם הלא סיוע זה קיבל יוסף רק אחרי שהקדים להילחם ולהתגבר כארי בכל כוחו, כנגד היצר הפרטי שלו וכנגד היצר הכללי של כל ישראל, עד שהגיע לקצה גבול יכולת אנושית, ואז ברגע האחרון כשכבר לא היה יכול באה אליו דמות דיוקנו של אביו לסייע לו להתגבר על יצרו, וסלל בכך את הדרך לכל ישראל להתקדש במצרים.

והוסיף נכדי היקר הרה"ג ר' יהושע [בהרי"י] פרידמאן שליט"א נקודה נפלאה, כי על פי האמור ירווח לנו להבין ביתר שאת מה שאמרו בגמרא "יוסף מחייב את הרשעים", כי מאחר שיוסף הצדיק כבר נלחם עם יצרו הרע של כל שישים ריבוא נשמות ישראל, שהרי מטעם זה היה צריך לסיוע של דמות דיוקנו של יעקב אביו, נמצא לפי זה כי יוסף הצדיק בסיוע של יעקב אביו כבר הכניע את יצרו של כל ישראל, ובתוכם גם את יצרו של כל הרשעים, ולכן הוא

יוסף הצדיק לירד שם בעמקי הקליפות בכדי לשבר אותם גם שם, על כן היה מסולסל בשערו. וגם על (שם לט-יא) ויבוא הביתה לעשות מלאכתו, יש חד מאן דאמר (סוטה לו): לעשות צרכיו עמה, אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אביו, וכוננת הצדיק היה כנ"ל בכדי לשבר כל עמקי הקליפות".

כוחות היצר הרע של שישים ריבוא ישראל נתקבצו יחד כדי להחטיא את יוסף

מעתה אמינא מילתא חדתא ליישב הפליאה הגדולה על יוסף הצדיק, שהיה צריך לקבל סיוע מדמות דיוקנו של אביו שנראתה לו בחלון, כי באמת היה צדיק יסוד עולם שנלחם בכל כוחו להתגבר על היצר, ומצד עצמו היה מסוגל בכח תורתו וקדושתו לנצח את היצר הרע נצחון מוחלט. אולם מאחר שקדושת כל שישים ריבוא ישראל במצרים היתה תלויה בקדושתו של יוסף, לכן נתקבצו יחד כל כוחות היצר הרע של שישים ריבוא נשמות ישראל כדי להחטיא את יוסף הצדיק, ביודעם שאם יצליחו להפילו ברשתם, יעלה בידם להחטיא גם את כל ישראל במצרים, ולעומת זה אם יעמוד בקדושתו הרי יסלול בכך את הדרך לכל ישראל שיתגברו על יצרו, וכנגד כוחות היצר של כל שישים ריבוא נשמות ישראל לא היה יוסף מסוגל להתגבר.

לכן שלח הקב"ה אליו את דמות דיוקנו של יעקב אבינו, שכלל ישראל נקראים על שמו "בני ישראל", כי הם בני יעקב שנקרא גם בשם "ישראל", ובהיותו ראש לכל "ב"ב השבטים ולכל שישים ריבוא נשמות ישראל שיצאו מהם, כלל בקדושתו את כל נשמות ישראל, ודבר זה רמוז בשמו ישראל כמו שכתב ה"מגלה עמוקות" על ואתחנן (אופן קפו) כי ישראל ראשי תיבות יש שישים ריבוא א'ותיות ל'תורה, כי כל אחת משישים ריבוא נשמות ישראל קשורה עם אות אחת בתורה, ולכן היה מסוגל לסייע ליוסף להכניע את יצרו הרע של כל שישים ריבוא נשמות ישראל.

ומתק לצרף מה שהביא ב"תולדות אדם" בשם הגר"א מווילנא זי"ע, אשר דיבר בקדשו לפרש מאמר הגמרא (קידושין ל): "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר (תהלים לו-לב) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, שנאמר (שם) אלקים לא יעזבונו בידו". לימדו אותנו חכמינו ז"ל בזה, כי רק אחרי שאדם עשה כל מה שביכולתו כדי להתגבר על היצר הרע, עד שהגיע לקצה גבול יכולתו ואין לאל ידו לעשות יותר, אז שולח לו הקב"ה עזרתו מקודש לסייע לו להתגבר על יצרו הרע.

אבינו הצליח באותה שעה להפוך את שרו של עשו לטוב, ומטעם זה קראו המלאך ישראל, ובלשון קדשו: "והנה שם ישראל גימטריא תקמ"א כמספר יעקב וט"ן, לכך כשנתגבר עליו יעקב והפכו לטובה, נכנס גם שם שטן לקדושה לכך קראו ישראל".

הנה כי כן מבואר היטב הטעם ששלח הקב"ה ליוסף את "דיוקנו של אביו", שהיא נשמת "ישראל" שנסתלקה מיעקב בעת מכירתו למצרים, כי נשמה זו יש בכוחה לא רק להתגבר על היצר הרע, אלא גם להפוך אותו לטוב שסייע לו לעבוד את ה', ולכן נראתה ליוסף כדי להשפיע לו מקדושתה שיוכל להתגבר על יצרו ולהפוך אותו לטוב.

כשחזרה נשמת ישראל ליעקב נתגלה לו שיוסף עמד בצדקו

ועתה בא וראה נפלאות התורה כי על פי האמור יאירו עינינו להבין דקדוק לשון הפסוקים בפרשת ויגש כשחזרו השבטים ממצרים עם הבשורה הטובה שיוסף חי (בראשית מז-כו): "ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם, וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דיבר אליהם, וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם, ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי אלכה ואראנו בטרם אמות".

וצריך ביאור מה שפתח הכתוב בשם יעקב "ותחי רוח יעקב אביהם", וסיים בשם ישראל "ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי". עוד ראוי להתבונן במה שדרשו במדרש (ב"ר צד-ג) על הכתוב: "ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי, רב כוחו של יוסף בני, שכמה צרות הגיעוהו ועדיין הוא עומד בצדקו". פירוש, שהוא "חי" ועומד בצדקו, ואינו בכלל (ברכות יח): "רשעים שבחייהן קרויין מתים". וצריך ביאור מנין ידע יעקב לפני שנפגש עם יוסף שהוא עדיין עומד בצדקו.

אמנם לפי דברי ה"אור החיים" הקדוש הענין הוא נפלא, שהרי בשעת מכירת יוסף נסתלקה מיעקב נשמת ישראל, ולפי מה שביארנו הרי נשמה זו של ישראל היא דיוקנו של אביו שבאה אל יוסף לסייע לו להתגבר על יצרו. נמצא לפי זה כי אמנם כן כל זמן שלא חזרה נשמת ישראל, לא היה יכול יעקב לדעת אם יוסף עומד בצדקו, אולם ברגע שחזרה אליו נשמת ישראל שבאה אל יוסף, ידע גם יעקב מנשמתו ישראל שיוסף עמד בצדקו.

גמרא: "יוסף מחייב את הרשעים... אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומרים לו כלום נאה היית מיוסף"

ישׁוב הפליאה: איך יוסף מחייב את הרשעים, הלא יבואו בטענה שיוסף התגבר רק בזכות דיוקנו של אביו

כל כוחות היצר הרע של שישים ריבוא ישראל נלחמו כנגד יוסף שסלל את הדרך לכל ישראל שיתקדשו במצרים

רק אחרי שלא היה מסוגל יוסף להתגבר על כל כוחות היצר שקמו כנגדו זכה לקבל סיוע מאת יעקב אביו

לו שיחקק על אבני אפוד אלא אביר יעקב". וצריך ביאור מדוע מכנה הכתוב את יעקב אבינו בתואר "אביר יעקב", אולם לפי האמור יש לומר שרמז בזה על נשמת "ישראל" שהיא בבחינת "אביר יעקב", הקדושה הגדולה של יעקב אבינו.

יומתק לבאר בזה מה שדקדקו חכמינו ז"ל לומר בלשון קדשם: "באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון", ולא אמרו "באותה שעה בא אביו ונראה לו בחלון", כדי לרמז בכך שלא נתגלה אליו בנשמת יעקב שהיה אביו של יוסף בשעה שהוליד אותו, אלא נתגלה אליו בנשמת ישראל שהיא בבחינת "דיוקנו של אביו" שניתוספה לו אחרי שכבר הוליד את יוסף, ומאז שנמכר יוסף נסתלקה מיעקב מפאת העדר השמחה, ונשמה זו שלח הקב"ה לסייע ליוסף להתגבר על יצרו.

ויש להוסיף תבלין לבאר הטעם ששלח הקב"ה אל יוסף את נשמת "ישראל", על פי מה שמצינו כי יעקב זכה לנשמת ישראל רק אחרי שנאבק עם שרו של עשו ונצחו, ואז גילה לו המלאך כי מעתה יקרא שמו ישראל, כמו שכתוב (בראשית לב-כט): "ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל". הרי כי נשמת ישראל היא קדושה כל כך עד שיש בכוחה לנצח את היצר הרע.

יותר מזה מצינו ב"אגרא דפרקא" (השמטות אות ד), כי ההבדל בין שם יעקב לשם ישראל הוא, שכל זמן שלא הפך את היצר הרע לטוב נקרא יעקב, אבל כאשר זכה להפוך גם את היצר הרע לטוב, מצטרף שם שט"ן לשם יעקב ונעשה מהם מספר ישראל, לרמז שגם השטן מסייע לו לעבוד את ה'.

וכן מצאתי ב"פנים יפות" פרשת וישלח (בראשית לב כח ד"ה ויאמר לא יעקב), שביאר כי יעקב

שיעקב אהב אותו יותר מכל בניו, וחשב כי (בראשית לז-כ) "חיה רעה אכלתהו טרוף טורף יוסף", לגודל הצער והעצבות שהיו לו נסתלקה ממנו נשמת ישראל ונשארה בו רק נשמת יעקב, ומיד אחר שנתבשר כי יוסף עודנו חי במצרים חזרה אליו נשמת ישראל.

ויש להעיר כי הקדמה יקרה זו של ה"אור החיים" הקדוש, משתלבת להפליא עם דברי האלשיך הקדוש ב"תורת משה" פרשת ויחי על הפסוק (בראשית מז-כט): "ויקרבו ימי ישראל למות", כי רק נשמת ישראל מתה ונסתלקה מגופו של יעקב, אבל נשמת יעקב נשארה בגופו הקדוש לעולמים, וזהו שאמרו בגמרא (תענית ה.): "יעקב אבינו לא מת". לכן בכל מקום שנזכרה לשון מיתה אצל יעקב היא רק בשם ישראל ולא בשם יעקב.

נשמת ישראל נראתה ליוסף לסייע לו לנצח את יצרו

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו ליישב הפליאה הגדולה, איך לא ידע יעקב אבינו שיוסף היה במצרים, הלא נשמתו באה אל יוסף לסייע לו להתגבר על יצרו הרע, אולם לפי דברות קדשם של שני המאורות הגדולים ה"אור החיים" הקדוש והאלשיך הקדוש נראה, כי הקב"ה שלח אל יוסף את נשמת "ישראל" שנסתלקה מיעקב בעת מכירת יוסף לסייע לו, כי נשמה זו היא כללות נשמות ישראל, כמו שרמזו בראשי תיבות יש שישים ריבוא אותיות לתורה, לכן מכיון שיעקב נשאר בגופו בעולם הזה רק עם הנשמה של "יעקב" לא ידע שיוסף היה במצרים.

ויש להביא סימוכין לכך ממה שהביאו בגמרא (סוטה שם) הוכחה כי דמות דיוקנו של אביו נראתה ליוסף, ממה שכתוב (בראשית מט-כד): "ותשב באיתן קשתו ויפוזו זרועי ידיו מידי אביר יעקב - מי גרם

נשמת ישראל היא צורת יעקב
החקוקה בכסא הכבוד

ונראה להביא ראיה כי נשמה נשגבה זו של ישראל שורשה למעלה בצורתו של יעקב החקוקה בכסא הכבוד, ממה שדרשו במדרש (ס"ח-ב) מקרא שכתוב (ישעיה מט-ג): "ישראל אשר בך אתפאר, אֵת הוא שאיקונין שלך חקוקה למעלה". הרי שהזכיר שם ישראל על צורתו של יעקב החקוקה בכסא הכבוד. וכן מוכח ממה שכתוב (איכה ב-א): "השליך משמים ארץ תפארת ישראל". ודרשו על כך במדרש (איכה רבה ב-ב): "אמר הקב"ה לישראל, כלום אתם מקניטין אותי אלא בשביל איקונין של יעקב שחקוקה על כסאי, הא לכון טרון באפיון, הוי השליך משמים ארץ וגו'".

על פי האמור נשכיל להבין מה שמבואר בספרים הקדושים כי נשמות ישראל חצובות מתחת כסא הכבוד, ומקור הדבר בזוהר הקדוש (פרשת צו כ"ט): "כל הנשמות גזורות מתחת כסא הכבוד". לפי האמור הביאור בזה, כי מאחר שצורתו של יעקב היא נשמת "ישראל" שלו חקוקה בכסא הכבוד, לכן כל נשמות ישראל שהן הענפים של יעקב הנקרא "ישראל" חצובות גם כן מתחת כסא הכבוד.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין נפלאות דרכי ה', שכאשר הגיע זמן פטירתו של יעקב אבינו מן העולם, סיבב הקב"ה כי נשמת יעקב שכוחה יפה להילחם כנגד עשו למטה, תישאר למטה בעולם הזה חופפת על הגוף, כדי שיתפלל על ישראל בעת צרה ויכניע את קליפת עשו וזרעו למטה בעולם הזה, למנוע בעדם מלרדוף אחרי ישראל בבחינת "וידו אוחזת בעקב עשו", ועל כך אמרו "יעקב אבינו לא מת".

אבל נשמת ישראל שכוחה יפה להכניע את שרו של עשו למעלה, העלה הקב"ה לשורשה למעלה בצורתו של יעקב החקוקה בכסא הכבוד, שעל כך כתוב "ויקרבו ימי ישראל למות", כדי שתילחם כנגד הס"מ שרו של עשו שעולה ומקטרג על ישראל, וטובים השנים נשמת יעקב למטה ונשמת ישראל למעלה בכסא הכבוד, להילחם ולהכניע אויבי ישראל למטה ולמעלה, כמו שעשה בחיים חיותו שעל כך אמר ליוסף: "אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי".

אך לעומת זה הקשת תכליתה להרוג את האויב שנמצא מרחוק, כמו כן התפלה של איש ישראל יש בה שני כוחות של חרב וקשת, כי יפה כוחה בבחינת חרב להרוג את היצר הרע שנמצא קרוב לאדם בתוך לבו, וגם להרוג בבחינת קשת את המקטרג שעולה למעלה לקטרג עליו לפני כסא הכבוד.

ונראה להוסיף תבלין, כי כאשר נתבונן נראה שיעקב אבינו נלחם עם עשו הרשע בשתי בחינות אלו, שמצד אחד נלחם עם עשו הרשע למטה לקחת ממנו את קדושת הבכורה, וגם את ברכות יצחק שכמעט קיבל ברמאות על ידי שרימה את יצחק אביו שהוא צדיק, וזו היתה מלחמה בבחינת חרב, אך יחד עם זה נלחם גם עם שרו של עשו שהוא הס"מ שעומד למעלה ומקטרג על ישראל, כמו שכתוב (בראשית לב-כה): "ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר". ופירש רש"י ומקור הדבר במדרש תנחומא (פרשת וישלח אות ח): "זה סמאל שרו של עשו שביקש להורגו", וזו היתה מלחמה בבחינת קשת.

ולפי המבואר נלחם יעקב עם השם "יעקב" שהיא נשמתו למטה כנגד עשו הרשע למטה, לכן זכה בשם "יעקב" בעת לידתו כאשר אחז בעקב עשו, כמו שכתוב (בראשית כה-כה): "ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער ויקראו שמו עשו, ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב". ופירש רש"י שהקב"ה קרא שמו יעקב.

ולפי דברינו הרי זה רמז על כוחו של יעקב לאחוז בעקב עשו, למנוע בעדו מלרדוף בעקבי רגליו אחרי ישראל להרע להם. וכן מצינו שעשו עצמו התייחס לשם "יעקב" שהכניע אותו, כמו שאמר ליצחק אביו (שם כז-ל): "ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתי". אולם עם השם "ישראל" שהיא נשמתו למעלה, נלחם כנגד שרו של עשו הוא הס"מ, שהוא השטן העולה למעלה לקטרג על ישראל, וכאשר ניצחו יעקב אמר לו המלאך: "לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל".

הנה כי כן זהו ביאור הכתובים: "ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם", כי לא האמין להם כלל שיוסף חי במצרים, שהרי ראה את תונתו מלאה דם וחשב כי חיה רעה אכלתהו, "וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דיבר אליהם, וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו", ופירש רש"י: "סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה". ועל ידי סימן זה נודע לו בבירור כי אמנם כן יוסף חי במצרים.

והנה מגודל השמחה "ותחי רוח יעקב אביהם", כי רוחו של יעקב שהיתה אצלו כל הזמן, קיבלה חיות חדשה מנשמת "ישראל" שחזרה והצטרפה אליה, ועל ידי זה נתגלה ליעקב מנשמת "ישראל" שיוסף עומד בצדקו, שהרי היא באה אל יוסף לסייע לו להתגבר על יצרו. לכן שינה הכתוב משם יעקב לשם ישראל: "ויאמר ישראל, נשמת ישראל שסייעה ליוסף, רב עוד יוסף בני חי", עדיין עומד הוא בצדקו, "אלכה ואראנו בטרם אמות", רמז בזה על דברי האלישך הקדוש כי נשמת "ישראל" היא שעמדה למות, כמו שכתוב "ויקרבו ימי ישראל למות", אבל על נשמת יעקב אמרו "יעקב אבינו לא מת".

שם יעקב מכניע את עשו למטה
שם ישראל מכניע את שרו למעלה

כעבדא קמיה מאריה אחיזנא בשולי גלימתם, לבאר נפלאות מעשי ה' מסבב כל הסיבות שסיבב שנשמת ישראל נסתלקה מיעקב כמו שכתוב "ויקרבו ימי ישראל למות", ואילו נשמת יעקב נשארה למטה שעל כך אמרו "יעקב אבינו לא מת", על פי מה שאמר יעקב ליוסף לפני פטירתו (בראשית מח-כב): "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי". ומפרש בתרגום אונקלוס: "בחרבי ובקשתי, בצלותי ובבעותי". וצריך ביאור להבין הטעם שהמשיל את התפלה לחרב ולקשת.

וביאר ה"בינה לעתים" (דרוש ס"ב) כי החרב תכליתה להרוג את האויב שנמצא קרוב וסמוך,

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהדב הי"ו - לעילוי נשמת אמם האשה החשובה מרת לאה בת זירג'ני ע"ה

להורדת המאמרים shvilei.com
לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com